

LLETRES CATALANES

“El català de la Manxa”

L'Antoni López ha llençat al públic una edició popular de *El català de la Manxa*, de Santiago Rusiñol, que ha obtingut el premi Fastenrath en els Jocs Florals d'enguany. Veus aquí un fragment de tan bella obra:

«A n'aquelles planes de la Manxa, tant memorables pels seus fets com desolades pels que hi viuen, hi ha un poble que—oh, llegidor!—no'l cerquis pas en el mapa, perquè de segur que no'l trobaries.

«A n'aquest poble, no se sab per què, li diuen Cantalafuente. En diuen Cantalafuente i és el poble més somort, més callat i més apagat que hi puga haver en tota la Manxa.

«Se'n deu dir Cantalafuente perquè Nostre Senyor ha volgut que en aquell recó de secà—tant de secà que, quan passa un núvol, sempre se'l veu anar de camí,—hi hagi un riuet que no se sab d'on ve: un riuet que's pot ben dir que és un riuet natural, perquè no neix de cap lloc conegut, un regueronet d'aigua clara que salta per aquí, gira per allà, vorejat de quatre floretes, forma una veta de verdor que travessa aquells camps ocrosos.

«D'arbres, allí, no n'hi cerquis pas; o es van morir tots, o mai n'hi ha hagut, i si n'hi hagué, els degueren tallar per un sempre més amén.

«Cerca-hi, si vols, que això ho trobaràs, camps llisos, tirant sempre enllà; cerca-hi lloms de muntanyetes amb plantes mústigues i resseques, amb unes petjades a terra encara més resseques que lo altre, que marquen el trepig dels homes i del bestiar que va amb els homes, i que per això en diuen... un camí; un camí d'aquells que un es pregunta on rediable deu portar; cerca-hi, si vols, en mig dels camps, alguns bous, que't miren passar, amb uns ulls dolços i sospitosos; cerca-hi un vol de corbs aturat, i... no hi cerquis gran cosa més, perquè tampoc ho trobaries.

«Ni el poble meteix, ni Cantalafuente es veu fins que hi ets a tocar. Es tant de color de la terra, tant escapçat, tant esclafat; els teulats són tan ajupits que, si no fos pel campanar—un bell campanar plateresc, capçat de blau i de color de suro—i un molí de vent estès, que volta acompassat com un rellotge de vent—et semblaria que aquest poble és un grop d'aquella Manxa que la terra s'ha tornat tapia; que la pols de l'immensa plana s'ha anat atapaïnt; cases tirades al mig d'un forn que'l sol s'ha cuidat de cloure-les.

«A n'aquest poble, com en tots els pobles que tenen un camí veïnal, s'hi entra pel camí veïnal: un camí empolsat i ple de roderes que, aixís que penetra al poble, es va tornant un xic carrer, per eixamplar-se a l'esser a la plaça i tornar-se a tornar veïnal.

A l'entrar, per la carretera, totes les portes es veuen closes. Tothom és al camp; tothom deu esser a n'aquella plana immensa que asseca als homes com a les cases i els fa tornar de color de casa com a les cases de color d'home; a n'aquella desolació on el pa de cada dia sembla que hi creixi per ell meteix, tant pocs habitants s'hi veuen!; a n'aquells terroços endurits per la vellúria d'una terra que ha perdut tota la carn i sols en va quedant l'esquelet. Totes són closes, i a no esser que de tant en tant es pot veure al llindar d'alguna finestra alguna olla amb alguna flor, com un somriure en una esquerdada, podria creure el vianant que o bé no hi ha viscut mai

ningú, o que s'han mort tots els que hi han viscut.

«Després, i ja un xic més endins, hi ha tres o quatre botiguetes, esquistades com quatre ninxos i tristes com caps velles. Allí hi ha el ferrer, el ferrer de poble, el sabater del bestiar, que no manca mai en cap poble, guanyant-se la vida fent música amb l'«angelus» de l'enclusa; allí, l'hostal, un hostal grandios, amb grans menjadores pels cavalls i una tauleta per menjar els homes, amb terenyines al sostre i lloses a terra; una llar de foc sense foc i un llum que sempre s'apaga aixís que veu arribar la nit; allí, enllà, l'apotecari, amb aquell aparador tant destenyit i tant polsós, amb els remeis tant esbravats, amb els ungüents tan ranciosos, amb aquell Hipòcrates de guix, que s'ha anat escrostonant i l'han hagut de pintar a l'oli, i amb aquelles dugues serpotes tant simbòliques com mortes de fam, que donen tanta misèria a n'aquell altar de la ciència; allí, per fi, la taverna, l'únic llumet d'alegria pels habitants d'aquell poble, goig de l'esperit i del gust, consol del trist i asil del pobre, refugi per anar-s'hi a refer i per anar-hi a tocar la guitarra, i prop de la taverna, la plaça, o siga el foro del poble.

«A n'aquesta plaça, és clar, hi ha l'església, com és costum, i en la de Cantalafuente és on s'hi ha agombolat tota la fe dels passats i tota la pedra del pla. Tota ella és d'aquest istil que tots en diem plateresc, sense sapiguer perquè ho diem: murs immensos i desolats, tant desolats i tant llisos, que ni en els junts hi vol créixer l'herba, tant amiga dels murs, i ni el sol ha tingut virtut per dibuixar-hi relleus; frontó místic que'l fan servir per anar-hi a jugar a pilota, o per recolzar-s'hi a l'ombra tots els desenfeïnats del poble. A n'aquest pla de pedra groga, i en un costat, hi ha la porta: una portalada altíssima, carregada de columnes, de sants, de raïms, de símbols, d'àngels, de motlures i de cornises, i que avui un terroç i demà un altre, es va desgranant en pols, com tot lo de Cantalafuente.

A dintre també és massa gran. Es una d'aquelles esglésies que semblen deshabitades. Els altars hi vénen petits, la nau hi ve ampla; els sants, en l'altar, hi pateixen fret i tristesa; hi ha un chor amb trenta setials que sembla que esperin un concili, i sols s'hi asseu el vicari i dos o tres beneficiats, i en l'altar major, al dir-hi missa, o hi manquen devots o hi sobra altar; temple per anar-hi tot el poble si el poble dongués per anar-hi, i que'l varen fer tant espaiós pels eixamplis de les creencies.

«Davant de l'església, el palau. En tots els pobles de la Manxa n'hi sol haver un d'aquests palaus. Tenen grans balcons amb baranes plenes de ferro repujat; tenen un gran escut amb lleons, que de la manera que's van corcant també deuen esser platerescs; tenen una ampla barbacana carregada de fang d'orenetes i algunes portes tapiades, i tenen les finestres tant closes, que sembla que no s'han d'obrir mai més, i que si algún jorn les obrissin cruixirien les frontices, s'esquerdarien les fustes i n'eixiria baf de tomba.

«D'aquest de Cantalafuente ningú en sab res. Ningú hi ha entrat mai. S'ha sentit a dir que en altre temps va esser habitat per un marquès de casacot i perruca, que té el retrat al mig del saló i una gran làpida en el fossar;

se sospita que en els murs hi ha enterrades grans gerres d'unces; que farà cosa d'uns cinquanta anys que s'hi va sentir soroll de cadenes; que les rates en són senyores i niuen en els pergamins, i sols se sab del cert una cosa: que allí dalt, prop de les golfes, hi viu un administrador que cobra de tot el poble i de totes les terres del pla: els drets d'això, els lloguers de lo altre, siga en diner, amb blat o amb cigrons, i que aquell administrador va tenint més finques que aquell amo que no se sab si és home o fantasma.

«Encara hi ha quelcom més a la plaça. Encara s'hi veu el cafè. Un cafè on no s'hi pren cafè, però que se'n té de fer esment perquè, siga com siga, hi és; amb mirall i tot, amb quatre taules per jugar al mus, els diumenges; amb una escala de cargol que va a parar a un quarto fosc, per si volen jugar als *prohibidos*, i amb un taulell amb les ampolles que són del cas i de repertori. Encara hi ha una altra botiga que vénen *tinajas* i *pellejos*: *tinajas* com urnes romanes, i *pellejos* amb tot el pel que havia tingut el bestiar quan cercava herba per aquests erms; i encara hi ha porxades blanques, tant blanques que s'hi ha gastat tota la cal de la plana, i tant baixes de nau que, a no esser que'ls homes de Cantalafuente són petits i esprimatxats, no hi cabrien a peu dret; i encara hi ha un altra cosa, que és la que fa de més mal descriure: el sol que hi cau a n'aquella plaça, aquell sol que tot ho resseca, que cou els cervells, les pedres, les tapias, els *botijos* i les *tinajas*; un sol de desert en un país que quasi és habitat; un sol que hi vessa tant a raig fet que fins ha mort les pobres cigales que havien gosat a instal·lar-s'hi.

«Més enllà, i sempre seguint aquell camí veïnal, que, com espasa rovellada, travessa el cor del poble, es troben, lo meteix que a l'entrar, cases desertes d'alegria; se'n troben d'abandonades, que sembla que ja les varen deixar caure abans d'haver-les aixecades. I allí, altra volta al camp, tant llís i erm com a l'entrar, sense cap arbre, sense cap cant, amb la meteixa ratlla de pols que tira enllà vers un altre poble que hi deu haver allí baix de tot, i amb la meteixa solitud de terror aspre i despoblat.

«Sols a la dreta, en un barranc—que'n diuen barranc per no ofendre i que un home lleuger pot saltar-lo,—hi passa el xaragall que deiem, i com que esmersa un xic d'humitat per les voreres on passa, hi creixen quatre o cinc hortets, hortes amb arbres assedegats que's xuclen l'aigua a galet que raja d'aquell regueró i que forma un prat natural de l'amplada d'un plat soper, amb el seu olm que li dona ombra i unes bardices que l'abriguen.

«I per fi, dalt d'un turonet, el molí; el molí de la Manxa.

«Aquest molí viu sol; volta sol. Amb les ales de cara al vent sembla que no li passin els anys. Lo meteix volta avui en dia que voltava segles enrera. Indiferent a l'història, per ell no ha passat res en el món. No ha vist res més que l'immensa plana, sense una onada ni un sotrac; no ha sentit a dir que hi ha altres pobles que també molen la farina sense ales i sense torre; no ha vist res més, ni vol veure més. Ell estén els braços enlaire, aquells braços que sostingueren l'idealisme del Quixot, i reb l'embit sempre en el rostre, i res li fa por, i res el detura. És la tradició que volta portant el compàs de Castella.»

ESTOMACAL FALLIERES

SELECTE DIGESTIU

De venda en els principals cafès, restaurants i bars d'Espanya y de la República Argentina